

Azərbaycan maarifçi–realist ədəbiyyatı (xüsusi kurs). – Bakı : API nəşri, 1978. – 112 s.

10. Nərimanov N. Əsərləri. – Bakı : Azərbaycan Dövlət nəşriyyatı, 1956. – 280 s.

11. Nərimanov N. Əsərləri. – Bakı : Azərbaycan Dövlət nəşriyyatı, 1985. – 387 s.

12. Şirvani S. Ə. Seçilmiş əsərləri. 3 cildə, II c. – Bakı : Azərb. SSR EA nəşriyyatı, 1969. – 650 s.

13. Tağıyev A. Azərbaycanca məktəb tarixi. – Bakı : Maarif, 1993. – 113 s.

14. Tağıyev Ə. M., Mustafayev A. X., Balayev M. A. Azərbaycanda milli hərəkat ideyalarının yaranması və tarixi təkamülü (XIX əsrin sonu– XX əsrin əvvəlləri). Metodik vəsait. – Bakı : M.Tusi adına ADPU–nun nəşriyyatı, 1994. – 84 s.

15. Vəlixanov N. Azərbaycan maarifçi–realist ədəbiyyatı. – Bakı : Elm, 1983. – 160 s.

Ismailova S. A., doktor fəlsəfə fəhri doktoru, Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan tarixi və mədəniyyət kafedrası, rus_rahimli@yahoo.com

Відображення в художній літературі Північного Азербайджану II половини XIX століття питання про роль просвітництва у національному відродженні

Досліджується періодизація та історична обстановка, в якій у другій половині XIX століття розвивалося азербайджанське просвіта, просвітницька діяльність М. Ф. Ахундова, С. А. Ширвані, Г. Зардабі, Н. Везірова, Н. Наріманова та ін. і їх роль у розвитку азербайджанського просвітництва. Розкривається боротьба азербайджанських просвітителів проти відсталості, за науку, освіту, ідеї “азербайджанізма”.

Ключові слова: національне відродження, просвіта, наука, освіта, художня література.

Ismailova S. A., Ph. D. in History, a senior lecturer in the history of Azerbaijan, Baku State University (Azerbaijan, Baku), rus_rahimli@yahoo.com

Reflection the role of the enlightenment of national renaissance of belles-lettres in Northern Azerbaijan in II half of XIX century

In article historical condition of development of the Azerbaijan enlightenment, its periodization are investigated, and also spoken about a role of Azerbaijan enlighteners of second half of XIX century – to M.F.Akhundov, S.A.Shirvani, H.Zardabi, N.Vezirov, N.Narimanov etc. in development of national consciousness of Azerbaijan and other enlighten activity. It has been talked about struggle of Azerbaijan enlighteners against backwardness, struggle for formation, for idea of Azerbaijan.

Keywords: national renaissance, enlightenment, science, education, belles-lettre.

* * *

УДК 973:316.4.05“1970/1980”

Крисенко Д. С.

кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин та міжнародної інформації, Міжрегіональна Академія управління персоналом (Україна, Київ), mamaj2@gambler.ru

СОЦІАЛЬНІ ПЕРЕДУМОВИ “КОНСЕРВАТИВНОГО ПОВОРОТУ” У США МЕЖІ 1970–Х – 1980–Х РОКІВ

Метою статті є з'ясування соціальних та історико-політичних факторів “поправління” масової свідомості американського суспільства у останній третині XX ст. Методологічна основа розвідки ґрунтується на принципі історизму та прагненні до об'єктивності; із загальнонаукових методів пізнання залучалися: аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення. У статті дається соціальний зріз консервативної коаліції США періоду 1970-х рр., дається аналіз основних проблем і задач, що стояли перед прошарками американського суспільства, та обумовили посилення правих тенденцій у політичному житті держави. Робиться висновок, що “консервативний поворот”, що опосередковував прихід Р. Рейгана до влади, явив собою ціннісну інтеграцію американського політичного простору та його орієнтацію на досягнення цілей, сформульованих щодо подолання “червоної зарози”.

Ключові слова: США, консерватизм, “нові права”, середній клас, республіканці.

80–і роки XX ст. явили собою переломний етап міжнародно-політичного життя світу. Саме на цей період припало завершення “холодної війни”. Парадоксальність ситуації полягає у тому, що протиборчі сторони –

СРСР та США мали відносний паритет за рівнем військово-політичної та економічної потужності. Однак внутрішнє життя в обох країнах розвивалося у різних напрямках. Для США цим напрямком був неоконсерватизм, що виявилось запорукою їхньої перемоги над СРСР, який еволюціонував за ліберальним зразком, який, зрештою, привів його до краху. Сутність феномену Холодної війни, питання її витоків, перебігу та завершення привертають особливу увагу як вітчизняних, так і зарубіжних авторів. Поруч із загальною тематикою, увагу дослідників привертають й вужчі напрямки та аспекти зовнішньої політики протиборчих сторін аналізованого нами періоду. Зокрема, помітне місце між ними належить питанню ролі ідеології як рушія активності Сполучених Штатів на світовій арені. Серед американських авторів таких робіт слід назвати М. Гілеспі, Р. Пірарада, Б. Формера, С. Халпера, Дж. Харта. Своєю увагою вони зосередили на аналізі причин і сутності змін у суспільно-політичному житті США, що відбулися на межі 1970–х – 1980–х років, досліджуючи генезу неоконсерватизму та прагнучи виявити його ідейно-теоретичний ґрунт. Крім згаданих авторів, праці цієї тематики, що можуть бути взяті до уваги і як першоджерело, належать Р. Такеру, якого американські неоконсерватори вважають одним зі своїх ідеологів. У радянській історіографії якісні дослідження соціально-філософських основ неоконсерватизму та поглядів американських очільників 1980–х років були здійснені К. Гаджиевим, В. Супруном, Т. Фадеевою, В. Савельєвим, С. Поршаковим, К. Алімовим, Ю. Замошкіним, М. Поліщуком та З. Овчинниковою. Нині наукові кола зберігають стійкий інтерес до зовнішньої політики США, проте внутрішні передумови її формування розкриті недостатньою мірою. Отже, предметом даної статті є розстановка сил у соціальній сфері США у зв'язку з формуванням політичних ідей неоконсерватизму 1970–х – 1980–х рр.

Перемога неоконсерватизму в американському соціально-політичному житті зазначеного періоду була нерозривно пов'язана з ім'ям 40–го президента країни – Р. Рейгана. Його перемоги на виборах 1980 та 1984 рр. були забезпечені підтримкою великої коаліції, яка об'єднала у собі течії та рухи консервативного та праворадикального толку.

Закономірності становлення цієї “коаліції” були предметом дослідження американських соціологів, зокрема, Хендрік Сміт у своїй роботі “Рейган: людина і президент” виділив у її складі дві різні за інтересами і цілями групи консерваторів, які підтримали та привели до колишнього губернатора Каліфорнії у Білий дім. Передусім, це група консервативних “популістів”, головною ціллю яких було скорочення податків, нівеляція державного втручання в економіку та вивільнення сил приватного підприємництва. Їхньою соціальною базою були представники дрібного та середнього бізнесу, фермери, чиновники, частина найманих працівників. Іншою опорою Республіканської партії виступали представники великого бізнесу. Їхніми цілями були стримування інфляції, стабілізація міжнародної валютної системи, подолання бюджетного дефіциту, обмеження грошової маси в обігу. Прагнучи зберегти свої позиції, вони більшою мірою прагнули соціально-економічної стабільності, аніж прискорення темпів зростання економіки. Ці діячі відріз-

нялися активною лобістською діяльністю у колах адміністрації. Найбільший вплив серед них мав “Круглий стіл бізнесу”, що об’єднав керівників найпотужніших корпорацій країни, пов’язаних із впливовими законодавцями, та адміністрацією президента.

Цікаво, що обидва зазначені угруповання не були тісно пов’язані одне з одним та не відчували взаємних симпатій [9, с. 168].

Більш детальний аналіз “рейганівської коаліції” був проведений “батьком американського консерватизму” Ірвінгом Кристолом. Зокрема, він виділив чотири основних її шари. 1. Консервативний істеблішмент – політики та чиновники, які у попередній період працювали у республіканських адміністраціях Д. Ейзенхауера, Р. Ніксона та Дж. Форда. 2. Неоконсерватори – представники академічних кіл, засобів масової інформації, які перейшли на консервативні позиції впродовж останнього десятиліття. 3. Традиційні правоконсервативні політичні організації типу “Американського консервативного союзу”. 4. Релігійні організації, подібні “Моральній більшості”, що об’єднували патріотично налаштованих американців, які вважали, що США надто послабили свої позиції на світовій арені [8, с. 180–185].

На особливу увагу заслуговують т.зв. “нові праві”, які виступили найбільш активною частиною консервативної коаліції кінця 1970–х рр. Цей термін з’явився у 1962 р., проте активізація його учасників на політичній арені відбулося лише у наступне десятиліття. Це угруповання включало у себе велику кількість, як правило, не пов’язаних між собою правих, вкрай політизованих організацій та осередків як регіонального, так і загальнонаціонального масштабу. Значне місце серед них займали “комітети політичної дії” – консервативні та праворадикальні групи, що діяли на федеральному або регіональному рівні та спрямовували свої зусилля на вирішення окремих проблем. До такого роду організацій відносилися “Національний комітет за обмеження податків”, “Консерватори проти ліберального законодавства”, “Комітет громадян за право зберігати та носити зброю”, “Національний комітет за право на роботу”, “Фонд консервативної перемоги” та ін. У 1983 р. у США нараховувалося понад 1500 таких комітетів [3, с. 29].

Поруч із “комітетами політичної дії” серед угруповань руху “нових правих” слід згадати і т.зв. “християнських нових правих”, – продовжувачів традицій правого фундаменталізму. Серед їхніх осередків вирізнялися такі організації як “Релігійний круглий стіл”, “Національна коаліція християнських дій”, “Християнський голос” та ін. Посилення їхньої політичної активності виявилось результатом лібералізації суспільних норм і цінностей, що почалася у 1960–і рр., а також посилення позицій СРСР на світовій арені у 1970–і рр. Своєю енергією вони спрямовували на викриття падіння моралі та розпущеності, критику порнографії, наркоманії, насильства, алкоголізму, із одночасним захистом релігійних принципів і традиційних цінностей. Активні лобісти на усіх рівнях, представники цього угруповання в усіх згаданих негараздах звинувачували лібералів. При цьому, свої надії на відродження суспільства вони пов’язували з Республіканською партією.

Поруч зі вказаними двома гілками “нових правих” (політичними та релігійними) слід виокремити і третю – “нових економістів”, прибічників “економічної теорії

пропозиції”, обмеження державного регулювання та зниження податків [1, с. 63–64].

Характерною рисою “нового правого” руху був їхній практицизм та зосередженість на реальних побутових проблемах середніх американців. Незважаючи на широкий спектр представлених у русі осередків, усім їм був властивий чистий, навіть вульгарний прагматизм, що робив ставку на ображеного державою обивателя. Своєю увагою “нові праві” концентрували більшою мірою на організаторській роботі, ніж на складних теоретичних пошуках та розробках. Втім, це не означає, вони що зовсім не пов’язували себе з якими б то не було ідеологічними принципами. Слід зупинитися на них детальніше. На відміну від “старих правих”, яких “нові” критикували за косність і реакційність, вони не заперечували модернізацію, проте прагнули створити нову ідеологію, спрямовану проти егалітаризму та ліберальних ідей. Отже, їхні ідеї вирізнялися еkleктизмом, що було як наслідком їхньої одночасної належності до консерватизму та правого радикалізму, так і породженням того чи іншого політичного інтересу, який часто виводив рух у популістське русло та орієнтувався на вельми барвисту соціальну базу, яка включала у себе як робітників, так і підприємців усіх рівнів. Характерно те, що “нові праві” не пов’язували себе рамками партійних умовностей, що існували у США. На їхню думку, двопартійна система була лише ширмою, яка прикривала політичні ігри північно-східної еліти та дозволяла їй тримати владу у Вашингтоні [7, с. 178]. Хоча “нових правих” і можна було віднести до правого крила республіканців, вони самі вважали, що імперативом їхньої діяльності є не партійна лояльність, а правильні переконання.

Істотною рисою ідеології “нових правих” було випинання моральних аспектів проблем, що стояли перед Америкою. Причому, це було характерно не тільки для релігійних, але й для світських організацій. Крізь призму моралі ними пропускалися майже всі суспільні питання. “Нові праві” звинувачували лібералів у тому, що ті не зуміли зберегти та пронести через покоління чистоту епохи перших поселенців, прирікаючи тим самим суспільство на втрату власних основ, поступове розтління, руйнування авторитетів і традиційної моралі: сім’ї, поваги до старших і здорового способу життя [10, с. 39]. Закликаючи до “відродження Америки”, “нові праві” причиною усіх негараздів вважали занепад моральності та втрату віри.

Особливий акцент “нові праві” робили на також на антиетатизмі, що проявлялося, передусім, у критиці корупції та надмірного розростання бюрократичного апарату. На їхню думку, надто щедрі соціальні програми держави дозволяли багатьом елементам вести паразитарний образ життя. Цей антиетатизм одночасно поєднувався з вимогами наведення порядку, встановлення твердої влади, суворого дотримання законів та збереження соціальної стабільності. Популізм “нових правих”, розрахований на залучення якомога більшого числа представників “середнього класу” – потенційних виборців – забезпечував масову соціальну базу усього руху. Ця база здебільшого складалася з нижнього прошарку “середнього класу”, який вирізнявся своїм індивідуалізмом, релігійністю, антиінтелектуалізмом, провінціалізмом [6, с. 39]. Їхня підтримка досягалася, передусім,

шляхом апеляції до психології мас, мобілізації їхніх почуттів та переживань.

Все ж, справжньою рушійною силою та найміцнішою опорою консервативної “коаліції” був не “середній клас”, а вищі шари соціальної піраміди, – представники “молодого капіталу”. У їхнє число входили передусім “self-made” підприємці, бізнесмени і фінансисти у першому поколінні, пов’язані з новою індустрією Південного Заходу, для яких ідеї соціальної відповідальності держави були чужими. Кар’єра багатьох із них була уособленням “американської мрії” та підтвердженням дієвості забутих лібералами принципів вільної конкуренції. Ця вузька верства власників крупного бізнесу американського Тихоокеанського узбережжя (передусім Каліфорнії) у 1970–х рр. відстоювала свої інтереси все більш агресивно. Протягом десятиліть ділові кола цього регіону знаходилися на становищі молодших партнерів північно-східної та середньозахідної промислової та фінансової еліти. Між тим, відбувалася регіональна переорієнтація економічної системи США, – Захід та Південь розвивалися більш інтенсивно та динамічно, ніж решта країни, потенціал цих регіонів значно посилювався. Західне узбережжя, на якому сконцентрувалося наукомістке виробництво Америки, все частіше називали її “сонячним поясом”, – на противагу Східному берегу, який все частіше іронічно називали її “іржавим поясом”. Серед підприємств, яким належало важливе місце у структурі військово-промислового комплексу, слід вказати “Нортроп”, “Локхід”, “Рокуелл інтернешнл”, “Хьюз ейркрафт”, нафтові компанії “Шеврон”, “Атлантик річфілд”, електронні корпорації “Літтон індастріз”, “Хьюлетт Паккард”. Тут же знаходилися центри кіноіндустрії та шоу-бізнесу “Метро Голдвін Мейер” та “Голлівуд”. Крім того, банки регіону також вийшли на передові позиції у масштабах усієї країни. Більша частина впливових каліфорнійських бізнесменів дотримувалася консервативних поглядів, тяжючі до правоконсервативного крила Республіканської партії. Нові буржуа Сан-Франциско, Лос-Анджелесу та Хьюстону, які діяли у сучасних галузях промисловості, пов’язаних з військовими замовленнями (у галузі авіації, нафтопереробки, електроніки, енергетики) не мали тісних зв’язків ні з Уол-Стріт, ні з транснаціональними корпораціями. Втім, це компенсувалося амбітністю та прагненням відтіснити стару еліту Північного Сходу [2, с. 209]. Отже, у політичному житті представники “молодого капіталу” також прагнули відігравати все більш активну роль. Головним представником їхніх інтересів була Республіканська партія. Посідаючи до того периферійне місце, вони прагнули відігравати у ній все більш активну роль.

Прикметно й те, що популярність ліберальних ідей падала навіть в їхній традиційній цитаделі – Демократичній партії. Вже після виборів до Конгресу у 1976 р. у ній помітно посилювалося консервативне коло, представлене південними штатами. Тоді у нижню палату Конгресу пройшли діячі, які вважали себе “консервативними демократами”. За своїми переконаннями вони були скоріше республіканцями, ніж до демократами-лібералами. Передусім, це було пов’язано з невдачами внутрішньої та зовнішньої політики адміністрації Картера, а також посиленням економічних труднощів, відповідальність за які покладалася на лібералів. Тоді ж були сформульовані і цілі консервативних демократів: “збалансований бюджет,

скорочення урядового втручання у справи бізнесу, включаючи скорочення податків та підтримку сильної національної оборони” [5, с. 12].

“Духовним стрижнем” консервативної “коаліції” 1970–х рр. виступали неоконсервативні кола елітних шарів американської інтелігенції. У основній масі вони раніше належали до ліберального табору, проте розчарувавшись у ньому, перейшли на бік Республіканської партії. До найбільш відомих представників цієї групи слід віднести передусім т.зв. “батьків-засновників” неоконсерватизму: редактора журналу “Паблік інтерест”, згаданого вище Ірвінга Кристола, редактора журналу “Комментарі” Нормана Подгореця, професорів Гарвардського університету Деніела Белла та Натана Гейзера, головного редактора видавництва “Бейсік букс” Міджа Дектера, а також консервативного сенатора-демократа Деніела Патріка Мойніхена. Слід відмітити, що спеціалісти або професори-неоконсерватори працювали майже в усіх провідних американських університетах та дослідницьких центрах: соціологи Сеймур Мартін Ліпсет (Гуверівський інститут) і Петер Л. Бергер (Рутгерський університет), Герман Кан (Гудзонівський інститут), Роберт Нізбет (Американський підприємницький інститут), Еверет Карл Ледд (Університет штату Конектікут); історики Деніел Бур стін (Бібліотека Конгресу США) і Едвард Шілз (Чикаго); політологи та експерти із зовнішньої та військової політики Едвард Луттвак і Роберт У. Такер (Університет Джона Гопкінса), Семюель Гантінгтон та Ричард Пайпс (Гарвардський університет), Уолтер Лакер (Джорджтаунський університет), Юджин Росту (Комітет з існуючої безпеки); економісти Пол Маккрекен (Мічиганський університет), Мартін Фелдстейн і Хендрик Хоутаккер (Гарвардський університет). В силу специфіки своєї діяльності майже всі вони були тісно пов’язані з засобами масової інформації, мали впливових та надійних союзників у багатьох газетах та журналах, серед керівників та оглядачів провідних телекомпаній [4, с. 92–94].

Підсумовуючи, зазначимо, що наприкінці 1970–х рр. у США остаточно оформилася достатньо неоднорідна та рухома, але разом із тим, потужна та впливова консервативна (рейганівська “коаліція”). Незважаючи на аморфність та організаційну автономію, для всіх її складових були характерні високий ступінь узгодженості та взаємодії. Основними елементами та рушійними силами цієї коаліції були “новий правий” рух, “молодий капітал” південно-західних штатів, правоконсервативне крило Республіканської партії, праві демократи, а також неоконсерватори-інтелектуали, тісно пов’язані зі ЗМІ та академічним співтовариством.

Список використаних джерел

1. Красильщиков В. А. “Новые правые” в США: консерватизм эпохи НТР? / В. А. Красильщиков // Рабочий класс и современный мир. – 1990. – № 1.
2. Савельев В. А. Консервативная модель конца столетия: рейганизм? / В. А. Савельев // Проблемы американистики. – М.: Изд-во МГУ, 1990. – № 8: Консерватизм в США: прошлое и настоящее. – 342 с.
3. США глазами американских социологов: политика, идеология, массовое сознание. Политика, идеология, массовое сознание. Кн.2. / ред. В. Н. Иванов. – М.: Наука, 1988. – 248 с.
4. США: консервативная волна / под ред. А. Ю. Мельвиля. – М.: Прогресс, 1984. – 316 с.
5. American Opinion. – 1981. – Vol.24. – № 8.
6. Crawford A. Thunder of the Right / A.Crawford. – N.–Y.: Pantheon, 1981. – 381 p.

7. Hodgson G. The World Turned Right Side Up. A History of the Conservative Ascendancy in America / G. Hodgson. – Boston: Houghton Mifflin, 1997. – 350 p.

8. Kristol I. Neo-conservatism: The Autobiography of an Idea / I. Kristol. – N.-Y.: Simon & Schuster, 1995. – 215 p.

9. Smith H. Reagan the man, the President / H. Smith, A. Clymer, L. Silk. – N.-Y.: Macmillan Publishing Company, 1980. – 186 p.

10. Unger I. Twentieth Century America / I. Unger, D. Unger. – N.-Y.: Palgrave Macmillan, 1989. – 576 p.

References

1. Krasilshchikov V. A. “Noviye praviye” v SSHA: konservativizm epohi NTR? / V. A. Krasilshchikov // Rabochiy klass i sovremenniy mir. – 1990. – № 1.

2. Savelyev V. A. Konservativnaya model konca stoletiya: reyngamizm? / V. A. Savelyev // Problemy americanistiki. – M.: MGU, 1990. – № 8: Konservativizm v SSHA: proshloe i nastoyashtee. – 342 s.

3. SSHA glazami amerikanskikh sociologov: politika, ideologiya, massovoe soznanie. Politika, isieologia, massovoe soznanie. Kn.2. / Red. V. N. Ivanov. – M.: Nauka, 1988. – 248 s.

4. SSHA: konservativnaya volna / Red. A. Y. Melvil. – M.: Progress, 1984. – 316 s.

5. American Opinion. – 1981. – Vol.24. – № 8.

6. Crawford A. Thunder of the Right / A. Crawford. – N.-Y.: Pantheon, 1981. – 381 p.

7. Hodgson G. The World Turned Right Side Up. A History of the Conservative Ascendancy in America / G. Hodgson. – Boston: Houghton Mifflin, 1997. – 350 p.

8. Kristol I. Neo-conservatism: The Autobiography of an Idea / I. Kristol. – N.-Y.: Simon & Schuster, 1995. – 215 p.

9. Smith H. Reagan the man, the President / H. Smith, A. Clymer, L. Silk. – N.-Y.: Macmillan Publishing Company, 1980. – 186 p.

10. Unger I. Twentieth Century America / I. Unger, D. Unger. – N.-Y.: Palgrave Macmillan, 1989. – 576 p.

Krysenko D. S., Candidate of Sciences in History, Docent of International Relationship and International Information department of Interregional Academy of Personnel Management (Ukraine, Kiev), tamaj2@rambler.ru

Social preconditions “conservative turn” in the United States at the turn of the 1970s – 1980s

Clarification of the social, historical and political factors of “right turn” of American mass consciousness in the last third of the XXth century is the goal of this article. Methodological basis of the article based on the principle of historicism and objectivism; in particular, knowledge of scientific methods involved in analysis, synthesis, abstraction, generalization. A social structure of the conservative coalition of the USA in period of the 1970’s highlights in article, the main attention is devoted to analysis of the key issues and challenges of American classes which has induced right-wing tendencies in the state political life. It is concluded that the “conservative turn” that ruled Reagan’s coming to power reflected the integration of values of American political space and its orientation to achieve the goals set out to overcome the “red threat”.

Keywords: USA, conservatism, “new right”, middle class, the Republicans.

Krysenko D. S., кандидат исторических наук, доцент кафедры междо-национальных отношений и международной информации, Межрегиональная Академия управления персоналом (Украина, Киев), tamaj2@rambler.ru

Социальные предпосылки “консервативного поворота” в США на рубеже 1970-х – 1980-х годов

Целью статьи является выяснение социальных и историко-политических факторов “поправления” массового сознания американского общества в последней трети XX века. Методологическая основа статьи основывается на принципе историзма и стремлении к объективности; из общенаучных методов познания применялись: анализ, синтез, абстрагирование, обобщение. В статье даётся социальный срез консервативной коалиции США периода 1970-х гг., даётся анализ основных проблем и задач, стоявших перед слоями американского общества и обусловивших усиление правых тенденций в политической жизни государства. Делается вывод, что “консервативный поворот”, опосредованный приходом Рейгана к власти, представлял собой ценностную интеграцию американского политического пространства и его ориентацию на достижение целей, сформулированных для преодоления “красной угрозы”.

Ключевые слова: США, консерватизм, “новые правые”, средний класс, ре-спубликанцы.

* * *

УДК 2;141.45

Мирзаева С.

доктор философии по истории, доцент кафедры языков, Бакинский государственный университет (Азербайджан, Баку), rus_rahimli@yahoo.com

ЭТНИЧЕСКАЯ И ИДЕОЛОГИЧЕСКАЯ СИТУАЦИЯ НА АРАВИЙСКОМ ПОЛУОСТРОВЕ В ПЕРИОД ДО ПЯВЛЕНИЯ ИСЛАМСКОГО ПРАВА

Как известно, в доисламский период арабы не обладали централизованной формой государства, состояли из системы племен с независимым политическим устройством. Одним из важных признаков древнего арабского мира являлось многообразие религиозных убеждений. Определенная часть местного населения исповедовала иудейскую веру. Евреев иногда называли “ибрахимами” в честь Бога Халили Ибрахиима аль-Ибрани, иногда по прозвищу пророка Ягуба – Яну Исраил, иногда по имени одного из двух сыновей пророка Ягуба, Иуды – иудеями. Несмотря на то, что обширные территории Аравийского полуострова, и в особенности внутреннюю его часть, контролировали кочевые племена ведущую роль в общественно-экономической жизни населения играло оседлое население городов (эхл аль-гура). В арабском языке для выражения групп и общностей различного уровня существовали специальные понятия. Понятие “племя” использовалось лишь при противопоставлении группы бедуинов обладавшим единокровным родством территориальной общности (шааб): не ашира, бени амм, бетн и пр.

Ключевые слова: племя, полуостров, верование, семья, Аравия.

(статья друкється мовою оригіналу)

Ряд современных историков, раскрывая происхождение слова “араб” обычно увязывают его с понятием “пустыня” предполагая, что оно подразумевает жителей пустынь Аравийского полуострова, бедуинов Сирии и Синайского полуострова. Создается такое впечатление, что произнося “арабские страны” понимается часть земель расположенные на юго-западе Азии, омываемые с одной стороны Красным морем, с юга Индийским океаном, с востока Персидским заливом. Однако неверно считать, что лишь пустыня является местом проживания арабов. Тут имелись горы, песчаные и плодородные места, равнины, возвышенности, низменности. Поэтому издревле историки подразделяли этот регион на части Тихам, Хиджаз, Неджд, Йемен и Уруд (прибрежный). При этом выделялись плодородные и урожайные прибрежные земли и в особенности земли Йемена. Так на юге Хадрамаут, на востоке Аль-Ихсани, включая западное побережье Тилала и Кюсбейна эта плодородная местность именовалась в целом “билад аль-араб ас-сяидя” (страна счастливых арабов). Жителей этого региона называли “араб” и отождествляли с именем Сама бин Нуха – считались семитским народом. Однако также следует отметить, что все нации именуемые семитскими, на самом деле не из поколения Сама... Настоящей родиной семитов являлись нынешние арабские страны, а арабский язык наиболее близок к семитскому языку. Самыми известными арабскими племенами считаются проживающие в Йемене Хамир и Кахлани-Кахтаниды или же “аль-араб аль-арбия” (истинные арабы). По мнению историков, они в древности переселись с берегов Ефрата, поначалу проживали в Йемене в местности Кехлар, затем, рассеялись по пустыни, обосновались в местности Хамир на западе Синая, а впоследствии от них отделялись все новые и новые племена переселяясь в пустыню, ведя образ жизни бедуинов. Племена Рабия, Ахмар, Йияд и Мюзир-Аднани или же (аль араб ав аль-мустароба) именовались “арабы позднее ставшими арабами”. Они вначале поселились в Мекке и Хиджазе,